

Яковлев Д. В. (м. Одеса)

yakovlevd@onua.edu.ua

ПОЛІТИЧНИЙ ВИБІР УКРАЇНИ: АЛЬТЕРНАТИВИ ВЕЛИКОГО КНЯЗЯ ТА ОБМЕЖЕННЯ ОСТАННЬОГО ГЕНСЕКА

У 988 році київський князь Володимир обрав релігію Візантії. Цей вибір відомий як «Хрещення Русі», його супроводжувала полеміка між представниками мусульман, юдеїв, фістиян Риму та Візантії. Володимир справді опинився у ситуації вибору, яка включала проблему (необхідність заміни язичницького політеїзму), наявність альтернатив (юдаїзм, її мш, християнство), а головне - усвідомлення Володимиром ситуації вибору та здійснення ним відповідних кроків щодо обрання однієї з *альтернатив*. Вибір Володимира є «взірцевим» з точки зору політичного аналізу. Він мав такі складові: ситуація вибору, наявність *альтернатив* та «диктатора, що вирішує» (за К. Проу), поєднання егоїстичних та політичних мотивів, воля до вибору.

У 1988 році Радянський Союз на чолі з М. Горбачовим відмічав 1000-річчя Хрещення Русі. Ця подія стала важливою ознакою змін, одним із переконливих свідчень кризи проекту «*радянської людини*» та тліну радянської політичної й ідеологічної «матриці». У даному політологічному есе ці дві історичні події (перша з яких легендарна) - Хрещення Русі-України та *перестройка* розглядаються в якості прикладів *ситуації вибору*. Політичний вибір України, як будь-який виклик, потребує *адекватної* відповіді. Тому, представляючи контури вибору Великого князя та останнього генсека, пропоную читачу моделювати ту *ситуацію набору*, у якій опинився Київ у сучасних політичних умовах.

Вибір остаточного переможця в кращому випадку довільним (якщо послідовність обрана довільним чином), а в гіршому випадку визначається махінаціями того, хто задає послідовність.

У ситуації, коли жоден з претендентів не володіє перевагою, слід ввести ще один критерій вибору. Наприклад, запитати у секретарки, який претендент їй більше подобається. По суті, так чинить будь-яка людина: зіткнувшись з вибором між рівноцінними альтернативами, він приймається за пошуки їх ознак, які можна було б залучити в якості додаткових критеріїв оцінки та вибору. Сучасник маркіз Кондорсе шевальє Жан Шарль де

Борда (1733-1799) ще в часи Великої французької революції з'ясував, що ніякого універсального способу виявлення колективних переваг немає і не може бути в принципі. Можна навести безліч розумних правил голосування (правила абсолютного і відносного більшості, правило відсіювання найгірших, правило Борда і т. Д.), Але їх результати можуть бути прямо протилежними: переможець по одному з правил може виявитися найгіршим по іншому. «Суть цієї теореми полягає в тому, що будь-який колективний вибір, що задовольняє цілком розумним аксіомам, може забезпечити найкращу альтернативу лише в тому випадку, якщо він містить риси примусовості, або диктаторства. Теорема неможливості Ерроу дуже гостро поставила питання про природу економічної науки, а разом з нею і економічної етики. Вона має обмежувальний характер, бо виявляє кордону спроможності економіки». Ерроу довів: в принципі неможлива виборча система, в якій не порушувалось б, принаймні, одна з цих умов! Причому, дефекти притаманні не якогось конкретного механізму виборів, а будь-якого з них, принципово. «Суть цієї теореми полягає в тому, що будь-який колективний вибір, що задовольняє цілком розумним аксіомам, може забезпечити найкращу альтернативу лише в тому випадку, якщо він містить риси примусовості, або диктаторства. Теорема неможливості Ерроу дуже гостро поставила питання про природу економічної науки, а разом з нею і економічної етики. Вона має обмежувальний характер, бо виявляє кордону спроможності економіки». Ерроу довів: в принципі неможлива виборча система, в якій не порушувалось б, принаймні, одна з цих умов! Причому, дефекти притаманні не якогось конкретного механізму виборів, а будь-якого з них, принципово.

Вибір Володимира по суті був диктаторським, але, видається, що як справжній політик, Володимир вдало «маскував» власну ренту. Він відправив посольства в усі країни-претенденти, провів дебати (полеміку) з метою розкрити сутність кожного вчення. Вибір князя не можна оцінити як раціональний відповідно до сучасних уявлень про наукову раціональність. Натомість він був цілком раціональним у системі координат середньовічної держави. Слухаючи виступи (полеміку) представників різних релігій князь та його оточення фактично грали в асоціації (така гра називається «китайська рулетка»). Як і будь-який інший вибір, рішення Володимира було складним та базувалося на фрагментарному знанні князівської верхівки про релігії. А отже - вибір князя міг бути й іншим. І вибір Володимира зовсім не означає, що інший вибір неможливий, тому що його вже було зроблено у далекому 988 році. Ситуація «Великого» вибору може виникнути знову. Наскільки відлуння Київського вибору впливало на хід подальшої історії: від відносин з Москвою та Вільнюсом, Варшавою та Мінськом, появи ліній розподілу на Лівий та Правий берег, від політичних та релігійних Уній до політичних та ідеологічних спекуляцій радянського періоду? Відповіді на ці питання слід шукати не лише у минулому. Їх здатна дати сама політична взаємодія сучасності, елементом якої є вибір. Але цей вибір доведеться робити сучасному політичному класу.

У 986 році перед Володимиром Великим постало складне завдання: обрати одну з чотирьох альтернатив. Князь зробив вибір, він *обрав* одну із наявних *альтернатив*. У той час київська еліта відчула власну долю, поклик до державотворення. Володимир знайшов власну відповідь на головний виклик Середньовіччя: реорганізацію християнського світу в нові імперські системи. Вибір Великим князем Київським грецького християнства став фундаментом православної імперії, головною подією середньовіччя на Сході Європи, долею Сходу.

Михайло Горбачов - останній генеральний секретар ЦК КПРС, перший та останній Президент СРСР, який у 1985 році знайшов, здавалось би, адекватну відповідь на виклик часу - реформувати радянську систему на основі «ленінського курсу» та «соціалізму з людським обличчям». Позиція Горбачова полягала у тому, що одразу після дефектного (реального) комунізму можна побудувати справжній, ленінський комунізм. Але йому довелось рухатись далі. До 1991 року М. Горбачов припинив «Холодну війну», відкрив кордони. Він опинився перед *вибором*, у якого були суттєві *обмежувачі*: здійснювати

ініціативі економічні реформи та рухатись до демократичної політичної системи, або
ЩО імплементувати модернізацію радянської системи. Генсек вирішив рухатись власним курсом,
ініціюючи перебудову, як третій шлях між «реальним комунізмом» та демократією,
свобода вільність обмежувачів «Перебудови» для сьогодення полягає у тому, що уроки
поразок останнього генсека не засяєні ані політичним класом, ані суспільством. М.
Горбачов створив модель перетворень, у якій намагався поєднати радянську модель
соціалістичного комунізму із електоральною демократією та свободою слова. Він обрав відразу
два шляхи: комунізм та демократію. Радянська школа керівництва вчила, що не можна діяти
ні за принципом «або - або». Ці принципи «Old school» проявлялась потім у діяльності Л.
Ільїча та Л. Кучми, відчутними вони є й сьогодні.

Конструювання простору вибору - це інтелектуальна гра, яка визначає напрямки
розвитку, межі індивідуальних та колективних дій. Кризь призму того чи іншого вибору
можна побачити спільну «картину світу», характерну для суспільства у відповідному часі та
просторі. Історичні виклики, які не знаходять адекватної відповіді у політичній площині.
Протягом значного часового відрізка утворюють нові небезпечні «лінії розколу» у
суспільстві, призводять до збройних протистоянь та військових конфліктів. Перебудова стала
жодним епізодом світового політичного процесу. Вона дала чітку та однозначну відповідь
на питання: «Чи існує третій шлях?». Поразка перебудови означала, що вибір
між комуністичного політичного класу та суспільства у цілому обмежений власними
ініціативами. Він полягає або у демократії, або у авторитаризмі.

Наостанок сформулюємо декілька запитань, які стосуються політичного вибору
України: - чи переможе демократія вже у цей час, або нам належить ще один тоталітарний
«шлях»?; - можна погодитись із тим, що середньовічна історія дійсно завершилась у 1493,
ібо й у 1917 році (остаточне завершення «доби феодалізму»), але чи завершилась історія,
визначена із вибором Києва?; - чи здатне усвідомлення ситуації вибору, її альтернатив та
обмежувачів, утворити умови для наступного «Великого вибору», як-от це вже було в історії
України у ситуації вибору релігії князем Володимиром, вибору союзників Богданом
Хмельницьким й Іваном Мазепою, вибору незалежності Михайлом Грушевським, Симоном
Петлюрою, Володимиром Винниченком, вибором моделі пострадянських змін Леонідом
Кравчуком й В'ячеславом Чорноволом, Леонідом Кучмою та Петром Порошенко?